

meḥâsin ve'l-ğurer (Tunus, ts., Fransızca tercümesiyle birlikte; Tunus 2004, 5. bs.). Müellif bu eserini şerhetmiştir (*Şerḥu'l-Le'âlî ve'd-dürer*, Tunus 1383/1964; Dâr-rûlbeyzâ 1410/1989, Fransızca tercümesiyle birlikte). 4. *Aḥkâmü's-şalât ve't-ṭa-hâre* (Tunus 1393/1973, Fransızca tercümesiyle birlikte). 5. *el-Mebâdî'ü's-şarfiyye li'l-medârisi'l-ibtidâ'iyye* (I-II, Tunus 1393/1973, 1978, 6. bs.). En meşhur eseri olup Batı Afrika ülkelerinin çoğunda ders kitabı olarak okutulmuştur. 6. *el-Edvâ'ü's-şâfiyye 'ale'l-evrâdi't-Ticâniyye* (Tunus 1995, 1397/1977). 7. *ed-Dürüsü'n-nahviyye* (I-III, Tunus 1397-1399/1977-1979, 2001, 5. bs.). 8. *L'église actuelle est-elle chretienne au palienne* (Paris 1981, 2. bs.). 9. *et-Tuḥfe fîmâ yecüzü ve yaḥrumu mine't-tedâ-vî ve't-te'avîz ve'r-rukÿe* (Tunus 1408/1987). 10. *Ḥaḳîkatü'l-muḥdeşât ve'l-biddâ' vemâ leyse minhâ fi's-şer'* (Tunus 1988). 11. *Himâyetü talebeti'l-medârisi'l-İslâmiyye min taḳdîli ricâlî'l-kenâ'isi'l-Mesîhiyye* (Tunus 1411/1991). 12. *Mevḳûfî'l-faşl fi edilleti'l-ḳabz ve's-sedl* (Tunus 1993). Namazda elleri bağlamanın veya salivermenin delilleriyle ilgilidir. 13. *Şerḥu Muḥtaşari'l-Aḥḳârî* (Tunus 1993). Mâlikî âlimi Abdurrahman b. Muhammed el-Aḥḳârî'nin *el-Muḥtaşar (Muḥtaşarü'l-Aḥḳârî)* olarak tanınan ibadetlere dair eserinin şerhidir. 14. *eş-Şavâ'îku'l-ilâhiyye fi'r-red 'alâ türrehâtî'l-kenâ'isi'l-Mesîhiyye* (Tunus 1993). 15. *Sauvagarde des élèves des médersahs des étudiants et toute notre jeunesse musulmane contre les tentatives de dévolement des hommes des églises chretiennes* (Casablanca 1993). *Himâyetü talebeti'l-medârisi'l-İslâmiyye* adlı Arapça eserinin Fransızca'sıdır. 16. *Mu'inü'l-bâḥişîn fi ḳismeti fûrûzî'l-vârîşîn* (Tunus 2001). 17. *Zikru'llâhi te'âlâ* (Tunus, ts., Fransızca tercümesiyle birlikte). 18. *Mahomet: sa mission* (Bamako, ts.). Tûrî'nin henüz yazma halindeki şu eserleri, Segu'daki Medresetü Sebîlî'l-felâh'ın müdürü olan oğlu Ahmed el-Medenî Tûrî'nin özel kütüphanesinde: *Mûlahḥaşü's-sîreti'n-nebeviyye, el-Menhecü't-ta'limî li-Medreseti Sebîlî'l-felâh, el-İslâm ve münkirûhu, Ḥayâtü'r-Resûlî't-teblîğîyye, Ḥayâtü'l-mücâhid el-Hâc 'Ömer el-Fûtî.*

BİBLİYOGRAFYA :

Sa'd b. Ömer Tûrî, *eş-Şavâ'îku'l-ilâhiyye fi'r-red 'alâ türrehâtî'l-kenâ'isi'l-Mesîhiyye* (nşr. Ahmed el-Medenî Tûrî), Tunus 1993, neşreden girişi, s. 6-8; Seydou Cisse, "Les medersas de Segou", *Culture et civilisation islamiques: le Mali*, Rabat 1408/1988, s. 149-150; L. Brenner, *West*

African Sufi, London 1984, s. 39, 59; Ahmet Kavas, *L'enseignement islamique en Afrique francophone les médersas de la république du Mali*, Istanbul 2003, s. 141-143, 324; J. O. Hunwick, *Arabic Literature of Africa: The Writings of Western Sudanic Africa*, Leiden 2003, IV, 244-247; M. Akb es-Sûsî, *Ḥadiḳatü'l-üns fi şerḥi'l-ḳavâ'idî'l-ḥams*, Tunus, ts. (Matbaatü'l-menâr), s. 93; Mudibu Dayun, "Tûrî, Sa'd 'Ömer", *Mv.AU*, IV, 691-693.

KABA IMOURANA

TURKOLOGISCHER ANZEIGER

Avusturya'da yayımlanan uluslar arası Türkoloji bibliyografyası.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da şarkiyat çalışmalarının yanı sıra artan Türkoloji çalışmalarını bir araya getiren ilk eser James D. Pearson'un İslâm dünyasını kapsayan (1906-1955) makalelerin bibliyografyası *Index Islamicus*'tur (London 1958). Öğretim dili Almanca olan üniversite ve yüksek okullarda yapılan İslâm dünyasına ait tezlerin bibliyografyası bunun ikinci adımıdır: Klaus Schwarz, *Verzeichnis Deutschsprachiger Hochschulschriften zum Islamischen Orient (1885-1970)* (Schwarz 1971). Bazı kaynaklarda TA, bazılarında TAnz. kısaltmasıyla gösterilen *Turkologischer Anzeiger*, bu çalışmaların devamı niteliğindeki *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*'nin (WZKM) altmış yedinci sayısının eki olarak 1975'te yayımlanmaya başlamış ve ilk defa György Hazai ile (Berlin) Andreas Tietze'nin öncülüğünde ortaya çıkmıştır. *Turkologischer Anzeiger*'de 1973'ten itibaren neşredilen, Osmanistik ve Türkoloji alanlarında kaleme alınan monografiler, kitap eleştirileri, süreli yayınlar ve derleme eserlerdeki makaleler yer almaktadır. Çalışmanın asıl hedefi Osmanlı öncesi Küçük Asya'yı da içine alan dil, edebiyat tarihi ve tarih üzerine yapılmış bilimsel yayınlara toplu bir bakış sağlamaktır.

Turkologischer Anzeiger, başından itibaren çeşitli Avrupa ülkeleriyle Amerika Birleşik Devletleri'nden Zygmund Abrahamowicz (Krakovi), Dusanka Bojanic (Belgrad), Vanco Boskow (Saraybosna), Lars Johanson (Uppsala ve Stockholm), Barbara Kellner-Heinkele (Hamburg), Klaus Kreiser (Münih), Günay Kut (Chicago), Tadeusz Majda ve Edward Majda ve Edward Tryjarski (Varşova), Zdenka Vesela-Prensilova (Prag) gibi Türkologlar'ın yanı sıra ikinci sayıdan itibaren Türkiye ve İsrail, üçüncü sayıdan sonra Sovyet Sosyalist

Cumhuriyetleri Birliği'nden ve değişik Arap ülkelerinden doğubilimcilerle katılımcılarını genişletmiştir.

Turkologischer Anzeiger hazırlanırken Türkiye, Balkanlar, Polonya, Sovyetler Birliği ve Avrupa'nın bazı ülkeleriyle Amerika'da yayımlanan 280 eser ve dergi taranarak künye derlenmiştir. Bibliyografya malzemesi önceleri "genel-dil-edebiyat-tarih-diğer" başlıkları altındaydı. Ardından bunlar kendi içerinde konularına göre alt gruplara ayrılmış, ilerleyen sayılarda ihtiyaca göre bazı değişiklikler ve eklemeler yapılmıştır. Her sayıda bibliyografyada adı geçen yazarların, yayıma hazırlayanların, kitap tanıtıcıların ve çevirmenlerin toplu dökümü niteliğinde kişi adları dizini bulunmaktadır. İlk sayıdaki toplam kitap ve makale künyesinin sayısı 1418 iken ikinci sayıda bu rakam 1739'a çıkmıştır.

Uluslararası çevrelerin olumlu yaklaşımı sonucu bibliyografyanın kapasitesi giderek büyümüş, üçüncü sayısı, Amerika Birleşik Devletleri'nde hazırlanan yayımlanmamış doktora tezlerinin listelerine yer verilmesiyle bir öncekine göre yüzde otuzluk bir hacim artışıyla çıkmıştır. Dördüncü sayıdan itibaren ana dergi olan *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*'nin sayfa sayısını dönem dönem geride bırakmasına rağmen iki dergi beş yıl birlikte yayımlanmıştır. Ayrıca üçüncü sayı (1977) *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*'nin altmış dokuzuncu sayısının eki olmaya devam ederken bir yandan da "Turcology Annual" başlığı eklenerek müstakil bir yayın haline almış ve bu durum dokuzuncu sayıya kadar devam etmiştir. Altıncı sayı ile birlikte *Turkologischer Anzeiger*'ya yeni başlık eklenip Osmanistik dışındaki Türkoloji'nin dil ve edebiyat alanları kapsama alınmış ve 1979'dan itibaren bu yayınlara da yer verilmiş, ancak yer darlığı sebebiyle Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'ndeki yayınlar dışarıda bırakılmıştır. On birinci sayıya kadar (1985) derleme ve yazı işleri görevlerini Markus Köhbach yürütmüş, bu görevi daha sonra Budapeşte'deki Fodor Pál üstlenmiştir. Ardından Miklós Fóti ile Andrea Zsiga-Kiss, Budapeşte ekibine katılmıştır. Bu ekiple yayımına devam eden *Turkologischer Anzeiger*'nin imtiyaz sahibi ve yayımcısı Viyana Üniversitesi Şarkiyat Enstitüsü'dür. Yirminci sayısına kadar (1994) yıllık olarak çıkan *Turkologischer Anzeiger*, daha sonra düzensiz biçimde devam etmiş, 2006'da yirmi altı numaralı son sayısı çıkmıştır. Bu sayı Tietze'nin emeği olmadan

yayımlanan tek sayıdır. Heidelberg Üniver-
sitesi'nde 2009 yılında başlatılan Exzel-
lenzcluster Projesi ile *Turkologischer An-
zeiger*'nin bütün sayıları (1-26) veri taba-
nı halinde kullanıma açılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Nejat Göyünç, "Turkologischer Anzeiger [Türko-
loji ile ilgili yayımlar dergisi], yayınlayan: Andres
Tietze, Viyana, Wiener Zeitschrift für die Kunde
des Morgenlandes (WZKM), 67. cilt (1975), 339-
448. Sahifeler Arasında", *TKA*, XV/1-2 (1976), s.
343, 344, 345-346; a.m.f., "Turkologischer An-
zeiger (TA2) [Türkoji ile ilgili yayımlar dergisi],
yayınlayan: Andres Tietze, Viyana, Wiener Ze-
itschrift für die Kunde des Morgenlandes (WZKM),
68. cilt (1976), 297-485. Sahifeler Arasında",
GDAAD, sy. 6-7 (1978), s. 310-311.

GISELA PROCHAZKA EISL

TURNACIBAŞI

Yeniçeri Ocağı'nın
yüksek rütbeli zâbitlerinden.

Turnacıların varlığı "haseki" adı altında
Yıldırım Bayezid dönemine kadar giderse
de bu adla anılmaları Fâtiḥ Sultan Meh-
med devrinden itibaren başlamıştır. Riva-
yete göre Fâtiḥ Sultan Mehmed av esna-
sında bir tepenin arkasından havalanan
turnaları görmüş, bunları avlamak için şa-
hin ve doğan aranırken 68. ortaya ait ta-
zının koşup bir turnayı yakalaması çok ho-
şuna gitmiş, bu ortanın hasekisinin yev-
miyesine 1 akçe zam yaparak turnacıbaşı
unvanıyla odasını diğer hasekilerin üzeri-
ne çıkarmıştır.

Devşirme kanunu gereğince kapıkulu
askerleri gibi Osmanlı tebaası hıristiyan
ailelerin çocukları olan turnacıların mev-
cudu 1623'te 280, 1665'te 468 idi. Tima-
ra çıkan turnacılara XVI. yüzyılın ikinci ya-
rısında yıllık geliri 10.000 akçeyi bulan dir-
lik tevcih edilirdi. Âmirleri olan turnacıba-
şı (serturnaî) ocak içinde rütbe bakımından
hasekibaşının üstünde, saksoncubaşının
altındaydı. XVIII. yüzyıla kadar terfiler ocak
kaidesine göre yapılırken zaman içinde

buna uyulmadığı da olmuştur. Yevmiyesi
XVI. yüzyılda 23, XVII. yüzyılda 27 akçe
idi. Ayrıca kendisinin günlük dokuz çift fo-
dula ile bir koyun, ortasının ise on beş çift
fodula tahsisatı vardı. Ayda 2 akçe "mu-
karrer"i mevcuttu. Kethüdâsına üç, iki bö-
lükbaşısına dört çift fodula çıkardı. Diğer
yüksek rütbeli yeniçeri subayları gibi İstan-
bul'da turnacıbaşıya bağlı kulluk (karakol)
yoktu. Terfi edince ocak içinde sakson-
cubaşı olur, dış hizmete ise XVI. yüzyılda
30.000 akçe zeâmetle çıkardı. Genellikle
Anadolu eyaletinin Ankara, Kütahya, Ka-
resi ve Muğla sancaklarına tayin edilirdi,
fakat XVIII. yüzyılda beylerbeyi olarak da
tayin edilmiştir (*Subḥî Tarihi*, s. 231). Pro-
tokolde samur ve vaşak kaplı kadife üst
elbisesiyle sarı çizme giyer; atına zincir,
enselik, gümüş üzengi ve topuz koyardı.
Bir rivayete göre ocak divanının üyesi sa-
yılan turnacıbaşı yeni tayin edilen yeniçeri
ağasına teamül gereği bir üzengi hediye
ederdi. Diğer ocak ağaları gibi bunun da
yazlık ve kışlık üst elbisesi, çuha kumaş
tahsisatı vardı.

Yeniçeri Ocağı'nın ocak ağaları denilen
altı büyük ağasının en küçük rütbelisi olan
turnacıbaşının (D'Ohsson, VII, 315) sem-
bolik görevi padişahla birlikte sürekle avla-
rına katılmak, avı takip eden köpeklerle
balıkçılı ve diğer kuşları yakalayan tazılara
bakmaktı. Turnacılar hükümdarın seyret-
mesi için besledikleri turnalarla keklük ve
balıkçılıları da beraberlerinde götürürler-
di. Turnacıbaşının asıl görevi kumandanı
olduğu ortanın düzenini sağlamak, dev-
şirme işlerinin Yeniçeri Ocağı'na bırakıl-
masından sonra devşirme memuru sifa-
tıyla Rumeli'de ve Anadolu'da asker ada-
yı toplamaktı. Ortasının yönetiminde tur-
nacıbaşıya turnacılar kethüdâsı ile iki bö-
lük başı yardımcı olurdu. Yaya kapıkulu
askerleriyle çıktığı seferlerde savaş dışın-
daki başlıca görevi maiyetine verilen ye-
niçerilerle birlikte kale muhafızlığı ve nö-
betçiliği yapmaktı. Bazan donanmada da
görevlendirilir, bu sırada maiyetine yeni-

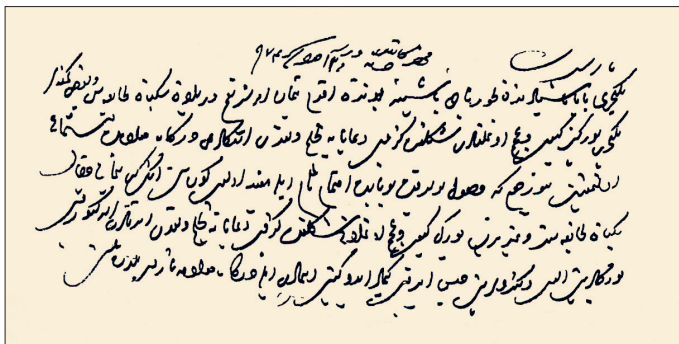
çerilerden başka cebeci, topçu, arabacı gi-
bi askerî zümrelerden neferler verilir. Se-
fer zamanında gönüllü yeniçeriler turna-
cılarla beraber giderdi. Turnacıbaşı padi-
şahın katıldığı seferlerde hep yanında bu-
lunur ve Dîvân-ı Hümâyun'a iştirak eder-
di. Bazan sefere gitmeyip merkezde ka-
lan turnacıbaşının merkezdeki diğer bir
görevi İstanbul ağası ile birlikte yangın
söndürme faaliyetlerini denetlemek ve şe-
hirde dolaşmaktı. Şehir muhafızlığı da ya-
pan turnacıardan biri bu işle görevlendi-
rilebilirdi. Nitekim XIX. yüzyılda turnacı-
lardan biri İzmir'in, bir diğeri Üsküdar'ın
muhafazası için tayin edilmişti (*Taylesani-
zâde Hâfız Abdullah Efendi Tarihi*, s. 194;
Şânîzâde Mehmed Ataulah Efendi, II,
1193). Taşraya gerekli durumlarda teftiş
için mübaşir sıfatıyla gönderilebilirdi (BA,
MD, nr. 7, s. 247). XVII. yüzyılın başların-
dan itibaren göstermelik de olsa tazı bes-
leme görevleri devam eden turnacıların
turna besleme ve padişahla birlikte ava
gitme geleneğine son verilmiş, turnacı-
başılık Yeniçeri Ocağı'nda yüksek rütbe-
li mansip olarak varlığını sürdürmüştür.
1826'da Eşkinî Ocağı'nın kurulmasıyla
turnacıbaşıya 3750 akçe maaş bağlanma-
sı kararlaştırılmış ve maiyetine yedi orta
verilmişse de bu çok kısa sürmüştü, aynı yı-
lın haziranında turnacıbaşılık ve turnacı
ortası Yeniçeri Ocağı ile birlikte kaldırıl-
mıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

3 Numaralı Mühimme Defteri (haz. Nezihî Ay-
kut v.dğr.), Ankara 1993, s. 224, hk. 497; nr. 7,
s. 24, hk. 76; s. 26, hk. 79; Selânikî, *Târiḥ* (İpşirli-
li), s. 376, 412, 717; *Topçular Kâtibi Abdülkadir
(Kadrî) Efendi Tarihi* (haz. Ziya Yılmaz), Anka-
ra 2003, tür.yer.; *Eyyubî Efendi Kanunnâmesi*
(haz. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1994, s. 42, 44;
Anonim Osmanlı Tarihi: 1099-1116/1688-1704
(haz. Abdülkadir Özcan), Ankara 2000, s. 42, 86,
208, 265; Naîmâ, *Târiḥ* (haz. Mehmet İpşirli), An-
kara 2007, tür.yer.; *Defterdar San Mehmed Paşa,
Zübde-i Vekayiât* (nşr. Abdülkadir Özcan), Anka-
ra 1995, s. 290, 499, 603, 769, 806; *Subḥî Târi-
hi: Sami ve Şakir Tarihleriyle Birlikte* (haz. Me-
sut Aydın), İstanbul 2007, s. 231, 495, 524,
538; *Taylesanizâde Hâfız Abdullah Efendi Tarihi:
İstanbul'un Uzun Dört Yılı* (haz. Feridun M.
Emecen), İstanbul 2003, s. 191, 194, 224, 268;
Şem'dânîzâde, *Mürî't-tevârîḥ* (Aktepe), II-A, s. 68,
226; II-B, s. 64, 111; III, 30; Şânîzâde Mehmed
Atâullah Efendi, *Târiḥ* (haz. Ziya Yılmaz), İstan-
bul 2008, I, 269, 318, 331, 452, 467; II, 946, 1193;
Sahaflar Şeyhizâde Esad Efendi, *Târiḥ* (haz. Ziya
Yılmaz), İstanbul 2000, s. 288, 338, 580, 584;
D'Ohsson, *Tableau général*, VII, 315; Uzunçarşılı,
Kapıkulu Ocakları, tür.yer.; *Mebde-i Kanûn-ı
Yeniçeri*, tür.yer.; Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Ka-
nunnâmeleri ve Hukukî Tahilleri*, İstanbul 1991-
94, III, 136, 139, 140, 141; VII, 247; VIII, 139.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

II. Selim'in
turnacıbaşıya
bir hükmü
(BA, MD, nr. 7,
s. 26, hk. 79)